

Świadek w rosyjskim procesie karnym

Rosyjski kodeks postępowania karnego, będący wyrazem dążenia ustawodawcy do demokratyzacji procesu karnego, zawiera cały szereg gwarancji dla jego uczestników. Ze względu na fakt, iż we współczesnym procesie karnym droga do wydania przez sąd orzeczenia prowadzi nie inaczej, jak przez postępowanie dowodowe i ocenę dowodów, konieczne jest nadanie odpowiednich ram prawnych procesowi pozyskiwania materiału dowodowego oraz zagwarantowanie poszanowania praw uczestników procesu¹. Należy podkreślić, iż ustawodawca rosyjski stara się sprostać tym wymaganiom², co przejawia się chociażby w szczegółowym i precyzyjnym uregulowaniu instytucji świadka jako podstawowego osobowego źródła dowodowego³. Dowody z zeznań świadków stanowią w praktyce najczęściej i najwszechstronniej wykorzystywane dowody⁴. Zgodnie z art. 56 k.p.k. RF świadkiem jest osoba, której mogą być znane jakiegokolwiek okoliczności mające znaczenie dla postępowania i rozstrzygnięcia sprawy karnej i którą wezwano w celu złożenia zeznań (ust. 1). Wezwanie i przesłuchanie świadków następuje w trybie ustanowionym art. 187–191 kodeksu (ust. 2). Według przepisu ust. 3 nie podlegają przesłuchaniu w charakterze świadków: 1) sędzia, sędzia przysięgły – co do okoliczności sprawy karnej, które stały się im wiadome w związku z uczestnictwem w przewodzie sądowym w danej sprawie karnej; 2) adwokat, będący obrońcą podejrzanego, oskarżonego – co do okoliczności, które stały się mu znane w związku ze zwróceniem się do niego o pomoc prawną lub w związku z jej udzieleniem; 3) adwokat – o okolicznościach, które stały się mu znane w związku z udzieleniem pomocy prawnej; 4) duchowny – o okolicznościach, które stały się mu znane na spowiedzi; 5) członek Rady Federacji, deputowany Dumy Państwowej bez ich zgody – co do okoliczności, które stały się im znane w związku z wykonywaniem przez nich mandatu.

¹ Por. B. T. Bieńkowska, Nowy kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej. Uwag kilka o dowodach i postępowaniu dowodowym, WPP 2004, nr 3, s. 46.

² *Ibidem*.

³ Podkreśla to N. N. Rozin, przywołując słowa J. Benthama, który określił świadków „uszami i oczami sędziego”: N. N. Rozin, Postępowanie karne, Ryga 1924, s. 406; por. też: C. Kulesza, (w:) B. T. Bieńkowska, P. Kruszyński, C. Kulesza, P. Piszczek, Wykład prawa karnego procesowego, pod red. P. Kruszyńskiego, Białystok 2004, s. 277.

⁴ Tak: P. Hofmański, S. Zabłocki, Elementy metodyki pracy sędziego w sprawach karnych, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2006, s. 178.

Stosownie do przepisu art. 56 ust. 4 pkt. 1–7 świadek ma prawo: odmówić składania zeznań przeciwko sobie, swojemu współmałżonkowi i innym bliskim krewnym, których krąg jest określony w art. 5 pkt 4 kodeksu⁵. Jeśli świadek zgadza się złożyć zeznania, to powinien zostać uprzedzony o tym, że jego zeznania mogą być wykorzystane w charakterze dowodów w sprawie karnej, zwłaszcza w przypadku jego późniejszej odmowy złożenia tych zeznań. Ponadto, w takim wypadku, świadek powinien zostać pouczone o tym, iż może składać zeznania w języku ojczystym lub w języku, którym włada, korzystać bezpłatnie z pomocy tłumacza, wnioskować o wyłączenie tłumacza uczestniczącego w jego przesłuchaniu, zgłaszać prośby i składać skargi na czynności (bezczynność) i rozstrzygnięcia prowadzącego dochodzenie, prowadzącego śledztwo, prokuratora i sądu⁶, stawiać się na przesłuchania wraz z adwokatem stosownie do art. 189 ust. 5 niniejszego kodeksu, wnioskować o zastosowanie środków bezpieczeństwa, przewidzianych w art. 11 ust. 3 kodeksu.

Przepis ust. 5 stanowi gwarancję, iż świadek nie może zostać poddany przymusowo ekspertyzie sądowej lub badaniu, z wyjątkiem sytuacji przewidzianych w art. 179 ust. 1 kodeksu. Z kolei, zgodnie z ust. 6 pkt. 1–3 świadek nie ma prawa: uchylać się od obecności na wezwania prowadzącego dochodzenie, prowadzącego śledztwo, prokuratora lub sądu, świadomie składać fałszywych zeznań lub odmawiać ich składania, ujawniać wiadomości ze śledztwa, które stały się mu wiadome w związku z jego uczestnictwem w przewodzie sądowym w sprawie karnej, jeśli był on o tym wcześniej uprzedzony w trybie przewidzianym w art. 161 kodeksu.

W przypadku uchylania się bez ważnych przyczyn od stawiennictwa świadek może zostać doprowadzony (ust. 7), zaś za świadome złożenie fałszywych zeznań lub odmowę ich składania świadek ponosi odpowiedzialność na zasadzie art. 307 i 308 k.k. RF (ust. 8). Natomiast za ujawnianie informacji ze śledztwa świadek ponosi odpowiedzialność na zasadzie art. 310 k.k. (ust. 9).

Zgodnie z ustępem pierwszym art. 56 k.p.k. RF, świadkiem jest osoba spełniająca jednocześnie następujące warunki:

- a) mogą być jej znane jakiegokolwiek okoliczności mające znaczenie dla śledztwa i rozstrzygnięcia danej sprawy karnej;
- b) została wezwana w celu złożenia zeznań⁷.

⁵ Zob. bliżej na ten temat: B. T. Bieńkowska, Nowy kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej – zasady procesu karnego, Prok. i Pr. 2004, nr 11–12, przypis nr 10, s. 129.

⁶ Dotyczy to także sądu odwoławczego; tak: A. Smirnow, (w:) Komentarz do kodeksu postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, pod red. A. Smirnowa, K. Kalinowskiego, Wyd. Piter, Sankt–Petersburg 2004, teza nr 11 do art. 56 k.p.k. RF, s. 185.

⁷ Jak podkreśla W. S. Szadrin, niewykluczone, że można przybyć w celu złożenia zeznań z własnej inicjatywy. Przysłuchanie takiej osoby w charakterze świadka nie jest obowiązkiem dla prowadzącego dochodzenie, prowadzącego śledztwo, prokuratora, czy też sądu. W przypadku zadecydowania o jej przesłuchaniu osoba ta nabywa status świadka od momentu roz-

Zagadnienie, czy znane przez świadka okoliczności odnoszą się do sprawy, jest rozstrzygane nie przez niego samego, lecz przez organ dochodzenia, prowadzącego dochodzenie, prowadzącego śledztwo, prokuratora lub sąd⁸.

Należy podkreślić, że również inni uczestnicy postępowania (podejrzany, oskarżony, obrońca, pokrzywdzony, powód cywilny i pozwany cywilnie, a także ich przedstawiciele), mogą wnioskować o wezwanie świadka, jeśli dane okoliczności, które zamierzają udowodnić, mają znaczenie dla sprawy karnej (ust. 2 art. 159⁹, ust. 7 art. 234¹⁰, ust. 4 art. 271)¹¹.

Do chwili zakończenia postępowania przygotowawczego w kwestii wezwania danej osoby w charakterze świadka decydują organy dochodzenia, prowadzący dochodzenie, prowadzący śledztwo lub prokurator¹². Jednak po jego zakończeniu dołącza się do aktu oskarżenia wykaz osób, podlegających wezwaniu na posiedzenie sądowe, w szczególności ze strony obrony (art. 220 ust. 4)¹³. Ze względu na to, że inicjatywa dowodowa (w szczególności zeznania świadka) jest prawem oskarżonego i jego obrońcy, należy podkreślić, że prowadzący śledztwo, a także prokurator, nie mogą odmówić włączenia do aktu oskarżenia wezwanych przez obronę świadków (art. 221 k.p.k. ust. 2 pkt 3 RF)¹⁴. Sąd zaś nie ma prawa odmówić uczynienia zadość prośbie o prze-

poczęcia czynności przesłuchania; tak W. S. Szadrin, (w:) Komentarz do kodeksu postępowania karnego Federacji Rosyjskiej z dnia 29 maja 2002 r., pod red. A. J. Suchariewa, Wyd. Norma (Grupa wydawnicza Norma-Infra M.), Moskwa 2002, teza nr 3 do art. 56 k.p.k. RF, s. 121.

⁸ A. Smirnow, (w:) Komentarz..., teza nr 1 do art. 56 k.p.k. RF, s. 182.

⁹ Art. 159. Obowiązek rozpatrzenia wniosku: 1. Prowadzący śledztwo, prowadzący dochodzenie ma obowiązek rozpatrzyć każdy zgłoszony w sprawie karnej wniosek w trybie ustanowionym w rozdz. 15 niniejszego kodeksu. 2. Podejrzanemu lub oskarżonemu, jego obrońcy a także pokrzywdzonemu, powodowi cywilnemu, pozwanemu cywilnie lub ich przedstawicielom, nie można zabronić przesłuchania świadków, przeprowadzenia ekspertyzy sądowej i innych czynności dowodowych, jeśli okoliczności, o których ustalenie oni wnioskuje, mają znaczenie dla danej sprawy karnej. 3. W przypadku całkowitej lub częściowej odmowy przychylnego załatwienia wniosku prowadzący śledztwo, prowadzący dochodzenie wydaje postanowienie. 4. Postanowienie o odmowie przychylnego załatwienia wniosku może być zaskarżone w trybie ustanowionym w rozdz. 16 niniejszego kodeksu.

¹⁰ Art. 234. Tryb prowadzenia wstępnego rozpoznania: 7. Wniosek obrony o przeprowadzenie dowodów uzupełniających podlega przychylnemu załatwieniu, jeżeli te dowody mają znaczenie dla sprawy karnej; mowa jest tu o instytucji „wstępnego rozpoznania”, która wykazuje pewne podobieństwa do znanej polskiemu k.p.k. instytucji posiedzenia przed rozprawą; zob. więcej na ten temat: B. T. Bieńkowska, Konsensualizm w rosyjskim procesie karnym, WPP 2005, nr 2, przyp. nr 15, s. 51.

¹¹ A. Smirnow, (w:) Komentarz..., teza nr 1 do art. 56 k.p.k. RF, s. 181.

¹² Por. W. S. Szadrin, (w:) Komentarz..., teza nr 1 do art. 56 k.p.k. RF, s. 121.

¹³ Art. 220. Akt oskarżenia: ust. 4. Do aktu oskarżenia dołącza się spis osób ze strony oskarżenia i obrony podlegających wezwaniu na posiedzenia sądowe ze wskazaniem miejsca ich zamieszkania i (lub) miejsca pobytu.

¹⁴ Art. 221. Rozstrzygnięcie prokuratora w sprawie karnej: 2. Prokurator ma prawo: 3) uzupełnić lub ograniczyć wykaz osób, podlegających wezwaniu do sądu, z wyłączeniem spisu

słuchanie w trakcie postępowania osoby w charakterze świadka lub specjalisty, jeśli pojawi się ona z inicjatywy stron (ust. 4 art. 271 k.p.k. RF)¹⁵.

Tryb wezwania i przesłuchania świadków regulują przepisy art. 187–191 k.p.k. RF¹⁶.

świadków ze strony obrony. 4. W przypadkach, przewidzianych punktami 2–4 ust. 1, ust. 2 i ust. 3 niniejszego artykułu, prokurator wydaje odpowiednie zarządzenie.

¹⁵ Art. 271. Zgłoszenie i rozpatrzenie wniosku: 4. Sąd nie ma prawa odmówić przychylnego załatwienia wniosku o przesłuchanie w posiedzeniu sądowym danej osoby w charakterze świadka lub specjalisty, jeśli zgłosiła się ona w sądzie z inicjatywy strony.

¹⁶ Zgodnie z art. 187, stanowiącym o czasie i miejscu przesłuchania, przesłuchanie prowadzi się w miejscu prowadzenia śledztwa. Prowadzący śledztwo ma prawo, jeśli okaże się to konieczne, przeprowadzić przesłuchanie w miejscu pobytu przesłuchiwanego (ust. 1). Przesłuchanie nie może trwać nieprzerwanie dłużej niż 4 godziny (ust. 2). Można kontynuować przesłuchanie po przerwie nie krótszej niż jedna godzina dla odpoczynku i posiłku, przy czym ogólny czas trwania przesłuchania w ciągu dnia nie powinien przekraczać 8 godzin (ust. 3). Jeśli istnieją ku temu medyczne wskazania czas przesłuchania ustala się na podstawie wskazań lekarza (ust. 4). Art. 188. Tryb wezwania na przesłuchanie: 1. W wezwaniu świadka lub pokrzywdzonego na przesłuchanie określa się dane osoby wzywanej, w jakim charakterze jest ona wzywana, miejsce, datę i czas stawienia się na przesłuchanie, a także następstwa nieusprawiedliwionego niestawiennictwa. 3. Osoba wzywana na przesłuchanie jest zobowiązana stawić się w oznaczonym terminie lub wcześniej zawiadomić prowadzącego śledztwo o przyczynach niestawiennictwa. W przypadku nie stawienia się bez ważnych przyczyn, osoba wzywana na przesłuchanie może być doprowadzona lub mogą być zastosowane wobec niej inne środki przymusu procesowego, przewidziane w art. 111 niniejszego kodeksu. 4. Osobę, która nie osiągnęła wieku lat szesnastu, wzywa się na przesłuchanie poprzez jej prawnych przedstawicieli lub poprzez administrację w miejscu jej pracy lub nauki. Inny tryb wezwania na przesłuchanie dopuszcza się tylko w przypadku, kiedy to podyktowane jest okolicznościami sprawy karnej. Art. 189. Ogólne reguły przeprowadzania przesłuchania: 2. Zabronione jest zadawanie pytań sugerujących treść odpowiedzi. Poza tym prowadzący śledztwo ma swobodę przy wyborze taktyki przesłuchania. 3. Osoba przesłuchiwana ma prawo korzystać z dokumentów i notatek. 4. Z inicjatywy lub na prośbę osoby przesłuchiwanej w trakcie przesłuchania można dokonywać fotografowania, audio- i (lub) video zapisu, sporządzać zdjęcia filmowe. Materiały te są przechowywane, zaś po zakończeniu śledztwa podlegają opieczetowaniu. Art. 190. Protokół przesłuchania: 1. Z przebiegu i wyników przesłuchania sporządza się protokół zgodnie z art. 166 i 167 niniejszego kodeksu. 2. Zeznania osoby przesłuchiwanej są spisywane w pierwszej osobie i w miarę możliwości dosłownie. Pytania i odpowiedzi są zapisywane w takiej kolejności, jaka miała miejsce w trakcie przesłuchania. W protokole są zamieszczane wszystkie pytania, w szczególności również i te, które zostały wyłączone przez prowadzącego śledztwo lub na które osoba przesłuchiwana odmówiła odpowiedzi, ze wskazaniem motywów wyłączenia lub odmowy. [Zeznania, nie mają znaczenia dowodowego, jeżeli nie utrwalono czasu, chociażby przybliżonego, miejsca, okoliczności zdarzenia, którego istnienie one stwierdzają; tak: Biuletyn Sądu Najwyższego ZSRR, 1978, nr 1, s. 12, za G. M. Minkowskij, (w:) Komentarz do kodeksu postępowania karnego RSFSR, pod red. A. M. Riekunkowa, A. K. Orłowa, Moskwa 1981, teza nr 3 do art. 74, s. 100, uwaga autora]. 3. Jeżeli w trakcie przesłuchania osobie przesłuchiwanej zostały okazane dowody rzeczowe i dokumenty, ogłoszone protokoły innych czynności śledczych i odtworzone materiały audio- i (lub) video zapisu, zdjęcia filmowe czynności śledczych, to sporządza się na tą okoliczność odpowiednią wzmiankę w protokole przesłuchania. W protokole powinny się ponadto znaleźć zeznania osoby przesłuchiwanej, złożone w trakcie powyższych czynności. 4. Jeśli w ciągu przesłuchania było

Ze względu na znaczne odmienności w regulacji prawnej między prawem polskim a rosyjskim w kwestii przesłuchania niepełnoletniego świadka, należy spojrzeć na owo zagadnienie pod kątem komparatystycznym. Przepis art. 191 k.p.k. RF jest zatytułowany „odrębności przesłuchania niepełnoletniego pokrzywdzonego lub świadka” i stwierdza on, co następuje. Przesłuchanie pokrzywdzonego lub świadka w wieku do lat 14, a według uznania prowadzącego śledztwo także przesłuchanie pokrzywdzonego lub świadka w wieku od 14 do 18 lat prowadzone jest z udziałem pedagoga. Przy przesłuchaniu niepełnoletniego pokrzywdzonego lub świadka ma prawo być obecny jego prawny przedstawiciel (ust. 1). Stosownie do ust. 2, pokrzywdzonych lub świadków w wieku do lat 16 nie uprzedza się o odpowiedzialności za odmowę złożenia zeznań i za złożenie świadomie fałszywych zeznań. Pouchając wymienionych wyżej pokrzywdzonych i świadków o ich uprawnieniach, przewidzianych odpowiednio art. 42 i 56 niniejszego kodeksu, wskazuje się im na konieczność mówienia prawdy.

W systemie polskiego prawa karnoprosesowego udział opiekuna zapewnia się „w miarę możliwości”, zaś sądowi pozostawiono ocenę, czy przypadkiem nie sprzeciwia się temu „dobro wymiaru sprawiedliwości”¹⁷. W k.p.k. RF nie istnieje *nota bene* przepis, będący odpowiednikiem polskiego art. 185a k.p.k., którego *ratio legis* tkwi w potrzebie udzielenia ochrony dzieciom, które stały się ofiarami przestępstw godzących w ich wolność seksualną, a także przeciwko obyczajności¹⁸.

Warto zwrócić uwagę na istotny problem, jaki może pojawić się w trakcie zeznań świadka. Chodzi o podejrzenia, iż przesłuchiwany świadek brał udział w czynie będącym przedmiotem danego postępowania. W takiej sytuacji, doktryna rosyjska prezentuje kontrowersyjne stanowisko, iż mogą być

wykonywane fotografowanie, audio- i (lub) video zapis, zdjęcia filmowe, to protokół powinien także zawierać: 1) notatkę o dokonaniu fotografowania, audio- i (lub) video zapisu, zdjęcia filmowego, 2) informacje o środkach technicznych, o warunkach fotografowania, audio- i (lub) video zapisu, zdjęć filmowych i o fakcie przechowywania audio- i (lub) video zapisu, zdjęć filmowych, 3) oświadczenia osoby przesłuchiwanej z wykorzystaniem fotografowania, audio- i (lub) video zapisu, zdjęć filmowych; 5. Osoby przesłuchiwane mogą w trakcie przesłuchania sporządzać notatki, wykresy, rysunki, diagramy, które są dołączane do protokołu. Na tą okoliczność dokonywana jest w nim odpowiednia notatka. 6. Po zakończeniu przesłuchania protokół przedstawia się osobie przesłuchiwanej do zapoznania się lub na jej prośbę zostaje on jej odczytany przez prowadzącego śledztwo, o czym w protokole sporządza się odpowiednią notatkę. Prośba przesłuchiwanego o uzupełnienie i sprostowanie protokołu podlega obowiązkowemu wykonaniu.

¹⁷ P. Hofmański, S. Zabłocki, *Elementy metodyki...*, s. 183.

¹⁸ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego, Komentarz*, t. I, Warszawa 2004, s. 799; por. też przepis art. 185b polskiego k.p.k., który dotyczy świadków, którzy nie ukończyli w chwili przesłuchania 15 lat, a nie są pokrzywdzonymi. Zob. także w tej mierze rozważania zawarte w: P. Hofmański, S. Zabłocki, *Elementy metodyki...*, s. 183.

mu zadawane drobne pytania konieczne dla rozpoczęcia weryfikacji tegoż przypuszczenia. Chodzi tu o pytania precyzujące np. miejsce przebywania świadka w określonym czasie, kwestię posiadania przez niego określonych rzeczy itd. Nie wolno natomiast zadawać pytań wprost dotyczących popełnienia przez nią danego czynu. Po zakończeniu przesłuchania ocenia się podstawy do zastosowania art. 76 d. k.p.k. (przesłuchanie w charakterze podejrzanego, uwaga autora)¹⁹. Trudno zgodzić się z tą opinią. Należałoby raczej uznać za właściwy pogląd wyrażony przez naukę i orzecznictwo polskie, w myśl którego niedopuszczalne jest przesłuchiwanie danej osoby w charakterze świadka, jeżeli istnieją podstawy do przedstawienia jej zarzutów²⁰.

Przepis art. 56 ust. 3 k.p.k. RF wprowadza zakazy dowodowe. Przez okoliczności sprawy karnej, które stały się znane sędziom lub przysięgłym w związku z uczestnictwem w danej sprawie karnej, należy rozumieć zarówno te, które stały się im wiadome w trakcie przeprowadzania czynności procesowych, jak również inne dowolne okoliczności tego postępowania. Wymaga podkreślenia, iż przez okoliczności sprawy karnej w danym wypadku należy rozumieć nie tylko zagadnienia dotyczące zdarzenia przestępnego, kwestię istnienia winy oskarżonego i inne okoliczności będące przedmiotem dochodzenia (art. 73)²¹, ale również takie zagadnienia, jak opinie (zdania, poglądy) wypowiedziane podczas narady sędziów lub przysięgłych.

Pojęcie okoliczności sprawy karnej oznacza ponadto czynności uczestników postępowania oraz osób trzecich, zarówno te zatwierdzone przez sędziów i przysięgłych, jak i te, które zostały im zakomunikowane przez inne osoby w trakcie rozprawy lub też poza nią²².

Znacznie szerszy jest krąg okoliczności, co do których nie może być przesłuchiwany adwokat – obrońca, a na równi z nim obrońca niebędący adwokatem²³ (pkt 2 ust. 3 art. 56 k.p.k. RF).

¹⁹ Tak: G. M. Minkowski, (w:) Komentarz do kodeksu postępowania karnego RSFSR, pod red. A. M. Riekunkowa, A. K. Orłowa, Moskwa 1981, teza nr 4 do art. 74, s. 101.

²⁰ Tak: T. Grzegorzczak, Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Kraków 2004, s. 462; zob. też wyrok SN z dnia 21 stycznia 1982 r., II KR 338/81, OSNKW 1982, nr 3, poz. 14: Jeżeli dane zebrane w toku postępowania przygotowawczego zawierają dostateczne podstawy do przedstawienia określonej osobie zarzutów, to ma zastosowanie art. 269 § 1 k.p.k., nakazujący sporządzenie postanowienia o przedstawieniu zarzutów i niezwłoczne ogłoszenie go podejrzanemu. Nie jest natomiast dopuszczalne przesłuchanie tego rodzaju osoby w charakterze świadka ze względu na gwarancję określoną w art. 63 k.p.k., ustanawiającym prawo podejrzanego do odmowy składania wyjaśnień.

²¹ Zob. więcej na ten temat: B. T. Bielikowska, Nowy kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej. Uwag kilka..., s. 51.

²² Tak: A. Smirnow, (w:) Komentarz..., teza nr 4 do art. 56 k.p.k. RF, s. 183.

²³ Zasadą jest, iż obrońcą może być adwokat, jednakże przepis art. 49 ust. 2 k.p.k. RF wprowadza wyjątek, stwierdzając, że na mocy decyzji sądu, w charakterze obrońcy może wystąpić – na równi z adwokatem – osoba z grona bliskich krewnych oskarżonego albo „inna osoba”, o dopuszczenie której wnioskuje oskarżony. Por. też podobne uregulowania istniejące

W odróżnieniu od okoliczności, co do których nie mogą być przesłuchi- wani sędziowie i przysięgli, obrońcy, czy adwokata nie można przesłuchiwać nie tylko na okoliczności danej sprawy karnej, ale także na różne inne oko- liczności, które stały się mu znane w związku ze zwróceniem się do niego o pomoc prawną lub w związku z jej świadczeniem. Dotyczy to zwłaszcza sytuacji, kiedy to obrońca jest wzywany i przesłuchiwany w kwestii popełnie- nia przez jego klienta nowego przestępstwa, którego był on naocznym świadkiem, jak również w przypadku, gdy świadczył on pomoc prawną temu samemu klientowi w innej sprawie, czy też sytuacji, gdy adwokat prowadził konsultacje z daną osobą jeszcze przed podjęciem się funkcji jego obrońcy²⁴.

Przepis art. 56 ust. 3 pkt 3 k.p.k. RF stanowi znaczne odstępstwo od re- gulacji zawartej w prawie polskim w tej mierze. Wprawdzie przepis art. 6 ustawy prawo o adwokaturze z dnia 26 maja 1982 r. stanowi, iż adwokat obowiązany jest zachować w tajemnicy wszystko, o czym dowiedział się w związku z udzielaniem pomocy prawnej (ust. 1) oraz nie można go zwolnić od obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej co do faktów, o których dowiedział się, udzielając pomocy prawnej lub prowadząc sprawę (ust. 3), jednakże art. 180 § 2 k.p.k. stwierdza, że sąd może zwolnić adwokata z obowiązku zachowania tajemnicy. Zdaniem części doktryny pozorna sprzeczność pomiędzy tymi przepisami powinna być rozstrzygnięta przez uznanie, że ten ostatni przepis stanowi *lex specialis* (zob. uchwała SN z dnia 16 czerwca 1994 r., I KZP 5/94)²⁵, chociaż nie brakuje też głosów przeciw- nych, stwierdzających prymat art. 6 prawa o adwokaturze, *ergo* bezwzględny charakter tajemnicy adwokackiej²⁶. W ten właśnie sposób została ona ure- gulowana w systemie prawa rosyjskiego.

Zgodnie z treścią art. 8 ust. 1 ustawy – Prawo o działalności adwokackiej i adwokaturze w Federacji Rosyjskiej tajemnicą adwokacką są objęte i nie podlegają ujawnieniu w jakiegokolwiek formie wszelkie wiadomości, związane

w Szwecji: Osoba reprezentująca stronę lub doradzająca jej w postępowaniu sądowym nie musi spełniać wymogu bycia adwokatem. Co więcej, nie musi być nawet prawnikiem. Oso- ba, która chce reprezentować stronę w sądzie, musi spełniać pewne wymagania, ale nie obejmują one posiadania zawodowego tytułu adwokata; dotyczą one raczej takich spraw, jak stałe miejsce zamieszkania, znajomość języka i predyspozycje. Niemniej jednak prawni- cy są pod pewnym względem uprzywilejowani. Na przykład, z pewnymi wyjątkami, tylko prawnicy mogą występować jako obrońcy wyznaczeni przez sąd. Każdy, kto spełnia wyma- gania określone dla przedstawiciela prawnego, może występować jako obrońca wyznaczony przez oskarżonego; za: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_prof/legal_prof_swe_pl.htm

²⁴ Tak: A. S m i r n o w, (w:) Komentarz..., teza nr 5 do art. 56 k.p.k. RF, s. 183; por. odmiennie art. 178 pkt 1 polskiego k.p.k. Zob. też P. H o f m a ń s k i, E. S a d z i k, K. Z g r y z e k, Kodeks postępowania karnego, Komentarz, t. I, Warszawa 1999, s. 674.

²⁵ P. H o f m a ń s k i, E. S a d z i k, K. Z g r y z e k, Kodeks..., s. 684.

²⁶ Por. Z. K r z e m i ń s k i, Prawo o adwokaturze, Komentarz, Warszawa 1998, s. 31–34; Z. K r z e m i ń s k i, Głosa do uchwały NRA, Pal. 1994, nr 1–2, s. 143; S. Ś l i w i ń s k i, Polski proces karny przed sądem powszechnym – zasady ogólne, Warszawa 1948, s. 644.

ze świadczeniem przez adwokata pomocy prawnej, z wyjątkiem informacji o popełnieniu przez adwokata czynu noszącego znamiona przestępstwa²⁷. Nie oznacza to jednakże, iż adwokat ma obowiązek składać zeznania na okoliczność dokonania przez siebie tegoż czynu, ponieważ zarówno on, jak i inna osoba, ma prawo nie świadczyć przeciw samemu sobie²⁸.

W przepisach art. 56 ust. 3 pkt 4 k.p.k. RF przewidziano drugi rodzaj bezwzględnego zakazu dowodowego, według którego nie wolno przesłuchiwać duchownego co do okoliczności, które stały się mu znane w związku ze spowiedzią. Jednakże, jak podkreśla A. Smirnow, obrzęd spowiedzi jako czynności religijnej nie jest uznawany powszechnie przez wszystkich, lecz w zasadzie jedynie przez wyznawców chrześcijaństwa. Wychodząc z konstytucyjnych zasad równości i wolności religijnej oraz równości wszystkich obywateli niezależnie od wyznawanej religii (ust. 2 art. 14, ust. 2 art. 19 Konstytucji RF), należy stwierdzić, iż duchowni oficjalnie zarejestrowanych związków wyznaniowych niechrześcijańskich powinni również posiadać podobny immunitet w zakresie informacji, które stały się im wiadome w trakcie pełnienia obrzędów religijnych²⁹.

Nie ma przeszkód do przesłuchania w charakterze świadków osób oskarżonych lub osądzonych w innej sprawie karnej³⁰.

Świadczeniowcami mogą być prowadzący śledztwo, prowadzący dochodzenie, którzy dokonywali określonych czynności w ramach prowadzonego już postępowania karnego³¹. Zgodnie z art. 234 ust. 8 k.p.k. RF, w trakcie wstępnego rozpoznania³², na wniosek stron, w charakterze świadków mogą być przesłuchiwane dowolne osoby, którym cokolwiek wiadomo o okolicznościach prowadzenia czynności dochodzeniowo-śledczych³³, z wyjątkiem osób objętych bez-

²⁷ Jak stwierdził Trybunał Konstytucyjny RF w orzeczeniu z dnia 6 lipca 2000 r., rozpatrując skargę W. W. Parszutkina o naruszenie jego konstytucyjnych praw i swobód przez pkt 1 ust. 2 art. 72 k.p.k. RSFSR oraz art. 15 i 16 ustawy o adwokaturze RSFSR, zarówno art. 48 Konstytucji RF, jak również wielu międzynarodowych aktów prawnych przewidują zapewnienie poufności i ochrony informacji, którą otrzymał adwokat (niezależnie od czasu i okoliczności jej otrzymania); za: W. S. Szadrin, (w:) Komentarz..., teza nr 11 do art. 56 k.p.k. RF, s. 122.

²⁸ Tak: orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego RF Nr 108–O z dnia 6 marca 2003 r. w sprawie skargi konstytucyjnej G. B. Cickiszfili kwestionującego konstytucyjność pkt. 2 ust. 3 art. 56 k.p.k. RF, Rosyjskaja Gazieta z dnia 27 maja 2003 r.

²⁹ Tak: A. Smirnow, (w:) Komentarz..., teza nr 7 do art. 56 k.p.k. RF, s. 184.

³⁰ Tak: W. S. Szadrin, (w:) Komentarz..., teza nr 10 do art. 56 k.p.k. RF, s. 122.

³¹ Prowadzący śledztwo i inne osoby urzędowe prowadzące sprawę karną, w praktyce zazwyczaj są przesłuchiwane w charakterze świadków w związku z koniecznością odtworzenia zniszczonych, utraconych akt spraw karnych już wcześniej zakończonych, a prowadzonych właśnie przez nich; tak: W. S. Szadrin, (w:) Komentarz..., teza nr 8 do art. 56 k.p.k. RF, s. 121.

³² Por. więcej na ten temat: B. T. Bieńkowska, Konsensualizm..., s. 51.

³³ Sąd Najwyższy ZSRR wskazał, iż możliwe jest przesłuchanie osób prowadzących działania operacyjne, z wyjątkiem przypadków, gdy uczestniczyli oni później w prowadzeniu działań

względny zakaz dowodowy. W sytuacji, gdyby wskazane osoby zostały przesłuchane w charakterze świadków, to tracą one prawo do dalszego prowadzenia śledztwa czy też dochodzenia (art. 61 ust. 1 pkt 1 k.p.k. RF)³⁴.

Jak zauważa W. S. Szadrin, nie znajdują podstawy prawnej znane w przeszłości praktyce sądowej wezwania do sądu i przesłuchania w charakterze świadków osób prowadzących dochodzenia, śledztwa w związku ze skargami oskarżonych na okoliczność stosowania wobec nich przemocy, groźby i innych bezprawnych metod śledztwa (dochodzenia). Po pierwsze w myśl art. 56 k.p.k. RF świadek – to osoba „zeznająca na okoliczność bezprawnych czynów innych osób, a nie swych własnych. Po drugie konstytucja RF w art. 51 gwarantuje każdemu przywilej „nieobciążania samego siebie”³⁵.

Wymaga podkreślenia fakt, iż na mocy poprzedniej ustawy karnoprocesowej w charakterze świadka nie mogła być przesłuchiwana osoba, która z powodu swoich fizycznych lub psychicznych niedostatków nie była w stanie prawidłowo pojmować okoliczności, mających znaczenie dla sprawy i złożyć co do nich prawidłowe zeznania (art. 72 d. k.p.k.)³⁶. Nowy kodeks nie ustanawia takiego ograniczenia. Nie ma zakazu przesłuchiwania w charakterze świadków także małoletnich, co wcześniej było znacznie ograniczone³⁷.

śledczych; więcej na ten temat zob. Socjalistyczna praworządność 1959, nr 9 s. 93, za G. M. Minkowski, (w:) Komentarz do kodeksu postępowania karnego RSFSR, pod red. A. M. Riekunkowa, A. K. Orłowa, Moskwa 1981, teza nr 5 do art. 72, s. 98.

³⁴ Tak: A. Smirnow, (w:) Komentarz..., teza nr 8 do art. 56 k.p.k. RF, s. 184; zob. też art. 61 k.p.k. RF – Podstawy wyłączenia uczestnictwa w sprawie karnej: 1. Sędzia, prokurator, prowadzący śledztwo, prowadzący dochodzenie nie może uczestniczyć w prowadzeniu sprawy karnej, jeżeli: 1) jest pokrzywdzonym, powodem cywilnym, pozwanym cywilnym lub świadkiem w danej sprawie karnej; 2) uczestniczył w charakterze ławnika, biegłego, specjalisty, tłumacza, przybranego świadka, protokolanta, obrońcy, przedstawiciela podejrzanego, oskarżonego, przedstawiciela pokrzywdzonego, powoda cywilnego lub pozwanego cywilnego, a sędzia dodatkowo – w charakterze prowadzącego dochodzenie, prowadzącego śledztwo, prokuratora w danej sprawie karnej; 3) jest bliskim krewnym lub krewnym któregośkolwiek z uczestników danego postępowania. 2. Osoby, wskazane w ust. 1 niniejszego artykułu, nie mogą uczestniczyć w prowadzeniu sprawy karnej także w przypadkach, jeśli istnieją inne okoliczności, dające podstawę do przypuszczenia, że oni osobiście, bezpośrednio lub pośrednio są zainteresowani wynikiem danej sprawy karnej.

³⁵ Tak: W. S. Szadrin, (w:) Komentarz..., teza nr 9 do art. 56 k.p.k. RF, s. 122.

³⁶ Por. W. P. Rezepow, (w:) Komentarz do kodeksu postępowania karnego RSFSR, pod red. A. A. Żdanowa, Leningrad 1962, s. 81, teza nr 3 do art. 72 k.p.k. RSFSR: Osoby, które nie są zdolne z powodu swojego fizycznego lub psychicznego stanu spostrzegać, zapamiętać i odtworzyć fakty, mające znaczenie dla sprawy, nie mogą być przesłuchiwane w charakterze świadków. W celu ustalenia fizycznych lub psychicznych niedostatków osoby, wzywanej w charakterze świadka, wykluczających możliwości złożenia przez nie zeznań zarządzana jest odpowiednia ekspertyza (patrz pkt 3 art. 29 k.p.k. RFSSR).

³⁷ Zob. *idem*, teza nr 5 do art. 72 k.p.k. RSFSR: Ustawa nie określa wieku, do osiągnięcia którego osoby mogą być wzywane w charakterze świadków. Jednakże wezwania i przesłuchania niepełnoletnich w charakterze świadków należy dokonywać w przypadkach rzeczywistej skrajnej konieczności, w razie braku innych źródeł dowodów i stosownie do wymogów ustawy (patrz art. 156 i 159 k.p.k. RSFSR).

Zdaniem judykatury Sądu Najwyższego z okresu ZSRR, w charakterze świadków mogą być przesłuchiwane osoby posiadające informacje dotyczące kwestii technicznych z zakresu inżynierii, technologii produkcji, eksploatacji i funkcjonowania mechanizmów, z zakresu obowiązków pracowniczych itp. Przesłuchanie takich osób nie wyklucza przeprowadzenia w określonych przypadkach ekspertyzy³⁸.

Świadek ma prawo odmówić składania zeznań przeciwko samemu sobie³⁹, swojemu małżonkowi i innym bliskim krewnym, których krąg jest określony w art. 5 k.p.k. pkt 4 RF⁴⁰. Jeśli jednak wyrazi zgodę na złożenie zeznań, to powinien zostać uprzedzony o tym, że jego zeznania mogą być wykorzystane w charakterze dowodów w sprawie karnej, zwłaszcza w przypadku jego późniejszej odmowy ich złożenia. Należy podkreślić, iż pomimo posiadania prawa do odmowy składania zeznań osoby te powinny stawić się na wezwanie organu przesłuchującego. Prawo nieskładania zeznań przeciw samemu sobie i swoim bliskim krewnym nie sprowadza się tylko do uprawnienia świadka do odmowy odpowiedzi na określone pytania, ale rozszerza się również na informacje o różnych innych faktach, które mogą być wprost lub też pośrednio wykorzystane przeciw interesom wskazanych osób.

Prawo do odmowy składania zeznań przeciwko samemu sobie i swoim bliskim nie oznacza, że prowadzący śledztwo nie może zadawać świadkowi na tę okoliczność pytań, a świadek nie ma prawa na nie odpowiadać, ponieważ jest to jego uprawnienie, nie zaś obowiązek nie zeznawania (zakaz zeznawania) w tym zakresie.

Stosownie do art. 11 ust. 2 k.p.k. RF, w przypadku zgody tych osób na złożenie zeznań, prowadzący dochodzenie, prowadzący śledztwo, prokurator i sąd uprzedzają ich o tym, że złożone przez nich zeznania mogą być wykorzystane w charakterze dowodów w toku dalszego postępowania w sprawie karnej⁴¹.

Zachodzi pytanie, czy świadek, który odmówił złożenia zeznań przeciw samemu sobie lub swoim bliskim krewnym, może zostać pociągnięty do odpowiedzialności za tę odmowę, jeśli w przyszłości okaże się, że dane, których nie zakomunikował, obiektywnie rzecz biorąc, nie mogły zostać wykorzystane ani przeciw niemu, ani też bliskim mu krewnym.

³⁸ Por. G. M. Minkowski, (w:) *Komentarz...*, teza nr 9 do art. 72, s. 98.

³⁹ Por. B. T. Bieńkowska, *Prawo podejrzanego (oskarżonego) do obrony w rosyjskim procesie karnym – zagadnienia wybrane*, WPP 2006, nr 1, s. 67.

⁴⁰ Zob. bliżej na ten temat: B. T. Bieńkowska, *Nowy kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej – zasady...*, s. 129; nie jest objęta dyspozycją tego przepisu osoba pozostająca we wspólnym pożyciu (tzw. konkubent); tak też A. Smirnow, (w:) *Komentarz...*, teza nr 10 do art. 56 k.p.k. RF, s. 185. Por. odmienne stanowisko prawa polskiego: P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks...*, s. 688.

⁴¹ Por. B. T. Bieńkowska, *Nowy kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej – zasady...*, s. 129.

Rozważmy to zagadnienie na takim oto przykładzie. Świadek, odmawiając złożenia zeznań, omyłkowo sądził, że za czyny, na okoliczność których jest przesłuchiwany, przewidziana jest odpowiedzialność karna. Jeśli okaże się jednak, że owe zatajone przez niego informacje nie były w stanie zaszkodzić ani jemu, ani jego bliskim, jednakowoż świadek, z uwzględnieniem konkretnych okoliczności, miał podstawy chociażby przypuszczać, że takie niebezpieczeństwo istnieje, to nie należy wówczas pociągać go do odpowiedzialności karnej⁴².

W porównaniu z poprzednio obowiązującym k.p.k. RSFSR, świadek nabył wiele nowych praw, takich jak:

- a) wnioskowanie o wyłączenie tłumacza (ust. 4 pkt 4);
- b) zgłaszanie wniosków i składanie skarg na czynności (bezczynność), w szczególności sądu (ust. 4 pkt 5);
- c) posiadanie adwokata podczas przesłuchania zgodnie z ust. 5 art. 189 k.p.k. RF (ust. 4 pkt 6);
- d) wnioskowanie o zastosowanie środków bezpieczeństwa, przewidzianych art. 11 ust. 3 k.p.k. RF⁴³.

Doktryna rosyjska podkreśla, że oprócz praw enumeratywnie wymienionych w art. 56 ust. 5 k.p.k. RF świadek posiada wiele uprawnień, wynikających z innych przepisów ustawy karnoprosesowej, jak np. prawo do poszanowania własnej czci i godności (art. 9 k.p.k. RF)⁴⁴, prawo do zwrotu kosztów stawiennictwa, prawo do wnioskowania o uzupełnienie i sprostowanie złożonych przezeń zeznań (art. 190 ust. 6 k.p.k. RF), prawo do zaskarżania do sądu czynności i decyzji procesowych prowadzącego dochodzenie, prowadzącego śledztwo lub prokuratora⁴⁵ (art. 19 k.p.k. RF)⁴⁶.

Zgodnie z art. 56 ust. 4 pkt 7 k.p.k. RF i art. 11 ust. 3 k.p.k. RF w przypadku zaistnienia dostatecznych danych świadczących o tym, iż wobec świadka, a także jego bliskich krewnych, krewnych lub osób bliskich zachodzi groźba zabójstwa, dokonania przemocy, zniszczenia lub uszkodzenia ich mienia albo też innych czynów sprzecznych z prawem, sąd, prokurator, prowadzący śledztwo, organ dochodzenia i prowadzący dochodzenie zarządzają w granicach swojej kompetencji w odniesieniu do wskazanych osób środki bezpieczeństwa, przez które w szczególności należy rozumieć:

⁴² A. S m i r n o w, (w:) Komentarz..., teza nr 10 do art. 56 k.p.k. RF, s. 185.

⁴³ Bliżej na ten temat patrz: B. T. B i e ń k o w s k a, Nowy kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej – zasady..., s. 129.

⁴⁴ Por. B. T. B i e ń k o w s k a, Nowy kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej. Uwag kilka..., s. 46.

⁴⁵ Zob. więcej na ten temat: B. T. B i e ń k o w s k a, Nowy kodeks postępowania karnego Federacji Rosyjskiej – zasady..., s. 137.

⁴⁶ Tak: G. N. W i e t r o w a, (w:) Komentarz do kodeksu postępowania karnego Federacji Rosyjskiej, pod red. I. Ł. P i e t r u c h i n a, Wyd. Prospekt, Moskwa 2003, s. 111.

- a) wyłączenie z protokołu śledztwa danych osobowych świadka, w miejsce których prowadzący śledztwo za zgodą prokuratora zamieszcza przybrany przez świadka pseudonim oraz wzór jego podpisu, których będzie on używał w protokołach czynności dochodzeniowo-śledczych, prowadzonych z jego udziałem (art. 166 ust. 9 k.p.k. RF)⁴⁷;
- b) przesłuchanie świadka na rozprawie bez ujawniania jego autentycznych danych osobowych w warunkach wyłączających jego wizualną obserwację przez innych uczestników rozprawy. W przypadku zgłoszenia przez strony uzasadnionego wniosku o ujawnienie autentycznych danych osoby składającej zeznania, w związku z koniecznością realizacji obrony oskarżonego lub ustalenia istotnych dla rozpatrzenia sprawy karnej okoliczności, sąd może dopuścić do ujawnienia danych osobowych⁴⁸ (art. 278 ust. 5 i 6 k.p.k. RF)⁴⁹).

Uchylaniem się świadka od stawiennictwa na wezwanie prowadzącego dochodzenie, prowadzącego śledztwo, prokuratora lub sądu jest jego nieobecność bez usprawiedliwionych przyczyn. Przez pojęcie usprawiedliwionych przyczyn należy rozumieć: chorobę samego świadka lub członków jego rodziny, nad którymi jedynie on sprawuje opiekę, nieotrzymanie lub zbyt późne otrzymanie zawiadomienia, klęskę żywiołową, brak środków transportu itp.⁵⁰ W razie stwierdzenia niewystępowania usprawiedliwionych przyczyn, świadek

⁴⁷ Art. 166. Protokół czynności śledczych: 1. Protokół czynności śledczych sporządza się w trakcie czynności lub bezpośrednio po jej zakończeniu. 2. W razie konieczności zapewnienia bezpieczeństwa pokrzywdzonemu, jego przedstawicielowi, świadkowi, ich bliskim krewnym, krewnym i bliskim osobom, prowadzący śledztwo może nie zamieszczać w protokole czynności śledczych, w których uczestniczą pokrzywdzony, jego przedstawiciel lub świadek, ich danych osobowych. W takiej sytuacji prowadzący śledztwo za zgodą prokuratora wydaje postanowienie, w którym uzasadnia wydania decyzji o utrzymaniu w tajemnicy tych danych osobowych. To postanowienie zawiera ponadto pseudonim osoby, której dane zostały utajnione oraz wzór jej podpisu, które będzie wykorzystywany w protokołach czynności śledczych przeprowadzonych z jej udziałem. Postanowienie zamieszcza się w kopercie, która zostaje opieczętowana i dołączona do akt sprawy karnej.

⁴⁸ Art. 278. Przesłuchanie świadków: 1. Świadców są przesłuchiwani osobno i pod nieobecność nieprzesłuchiwanym świadków. 2. Przed przesłuchaniem przewodniczący ustala tożsamość świadka, jego stosunek wobec podsądnego i pokrzywdzonego, poucza go o jego prawach, obowiązkach i odpowiedzialności za składanie fałszywych zeznań, co świadek potwierdza podpisem, który dołączany jest do protokołu rozprawy. 3. Jako pierwsza zadaje pytania świadkowi ta strona, na wniosek której został on wezwany na rozprawę. Sędzia zadaje pytania świadkowi jako ostatni po jego przesłuchaniu przez strony. 4. Przesłuchani świadkowie mogą opuścić salę rozpraw przed zakończeniem przewodu sądowego za pozwoleniem przewodniczącego. 5. W razie konieczności zapewnienia bezpieczeństwa świadka, jego bliskich krewnych, krewnych i osób bliskich, sąd bez ujawniania jego prawdziwych danych osobowych ma prawo przesłuchać go w warunkach, wykluczających jego wizualną obserwację przez innych uczestników rozprawy sądowej. Decyzja ta wymaga wydania stosownego zarządzenia.

⁴⁹ A. S m i r n o w, (w:) Komentarz..., teza nr 13 do art. 56 k.p.k. RF, s. 185–186.

⁵⁰ *Ibidem*.

może zostać doprowadzony⁵¹ (art. 113 k.p.k. RF)⁵². Może zostać nałożona na niego ponadto kara pieniężna (art. 111 ust. 2 i art. 117 k.p.k. RF)⁵³. Świadek ponosi odpowiedzialność karną za świadome złożenie fałszywych zeznań. Jednakże może on zostać od niej uwolniony, jeśli w trakcie dochodzenia, śledztwa lub rozprawy do czasu wydania wyroku dobrowolnie poinformował o nieprawdziwości swoich zeznań (por. art. 307 k.k. RF)⁵⁴. Nauka radziecka była zdania, iż wszczęcie postępowania dotyczącego świadomego złożenia fałszywych zeznań w sądzie może mieć miejsce jedynie po zapadnięciu wyroku lub postanowienia kończącego sprawę, w której te zeznania zostały złożone. Dotyczy to również sytuacji, gdy zostały one złożone w ramach postępowania przygotowawczego⁵⁵.

Niniejsze opracowanie nie pretenduje do kompleksowej prezentacji instytucji świadka w rosyjskim procesie karnym, lecz ma na celu jedynie przybliżenie jej cech charakterystycznych, stanowiąc próbę porównania z polskim systemem prawnym. Należy podkreślić ponadto, iż rozważania dotyczą wyłącznie aspektów normatywnych i abstrahują od praktyki stosowania prawa⁵⁶.

⁵¹ Tamże, teza nr 14 do art. 56 k.p.k. RF, s. 186.

⁵² Art. 113. Doprowadzenie: 1. W razie nie stawienia się na wezwanie bez ważnych przyczyn podejrzany, oskarżony, a także pokrzywdzony mogą zostać poddani doprowadzeniu. 2. Doprowadzenie polega na przymusowym dostarczeniu danej osoby do prowadzącego dochodzenie, prowadzącego śledztwo, prokuratora lub do sądu. 3. W razie zaistnienia przyczyn uniemożliwiających stawiennictwo na wezwanie w oznaczonym terminie, osoby, wskazane w ust. 1 niniejszego artykułu niezwłocznie zawiadamiają organ, który ich wezwał. 4. Postanowienie prowadzącego dochodzenie, prowadzącego śledztwo, prokuratora, sędziego lub zarządzenie sądu o doprowadzeniu przed jego wykonaniem zostaje oznajmione osobie, którą poddaje się doprowadzeniu, co poświadczą ona podpisem na postanowieniu lub zarządzeniu. 5. Doprowadzenie nie może być przeprowadzone w godzinach nocnych, z wyjątkiem przypadków nie cierpiących zwłoki. 6. Nie podlegają doprowadzeniu niepełnoletni w wieku do 14 lat, kobiety w ciąży, a także chorzy, którzy ze względu na stan zdrowia nie mogą opuszczać miejsca swego pobytu. Zaświadcza o tym lekarz. 7. Doprowadzenie dokonywane jest przez organy ścigania na podstawie postanowienia prowadzącego dochodzenie, prowadzącego śledztwo, prokuratora oraz sądu.

⁵³ Art. 111. Podstawy zastosowania innych środków przymusu procesowego: 2. W przypadkach przewidzianych niniejszym kodeksem prowadzący dochodzenie, prowadzący śledztwo, prokurator lub sąd mają prawo zastosować wobec pokrzywdzonego, świadka, powoda cywilnego, pozwanego cywilnego, biegłego, specjalisty, tłumacza i (lub) świadka przybranego następujące środki przymusu procesowego: 1) obowiązek stawiennictwa; 2) doprowadzenie; 3) grzywna pieniężna. Art. 117. Grzywna pieniężna: W przypadkach niewypełnienia przez uczestników postępowania ich obowiązków, przewidzianych niniejszym kodeksem, a także naruszenia przez nich porządku w trakcie rozprawy może zostać nałożona na nich grzywna pieniężna w wymiarze do 25 minimalnych stawek wynagrodzenia, przewidziana w art. 118 niniejszego kodeksu.

⁵⁴ Tak: W. S. Szadrin, (w:) Komentarz..., teza nr 15 do art. 56 k.p.k. RF, s. 123.

⁵⁵ G. M. Minkowski, (w:) Komentarz..., teza nr 9 do art. 73, s. 100.

⁵⁶ Por. B. T. Bieńkowska, Rozprawa przed sądem I instancji w rosyjskim procesie karnym – zagadnienia wybrane, WPP 2006, nr 3, s. 107.